

HANS-OTTO SANO, *The Political Economy of Food in Nigeria 1960—82*, Scandinavian Institute of African Studies, Research Report no 65, Uppsala 1983.

JENS HAARLØV, *Labour Regulations and Black Workers' Struggles in South Africa*, Scandinavian Institute of African Studies, Research Report no. 68, Motala 1983.

Afriikka-tutkimusta ovat hallinneet stereotyyppiset teoreettiset lähtökohdat — stereotyyppiset siinä mielessä, että Afrikan yhteiskuntien ongelmia on tarkasteltu länsimaisen (marxilainen tähän lukien) ajattelun perustana olevien abstraktioiden ja käsitteiden valossa. Tämä on usein esitetty syytöksenä, mutta on vaikea ymmärtää, miten muutoin voisi ollakaan, kun suuri osa tutkijoista on sitoutunut tavalla tai toisella näihin ajatuksellisiin kategorioihin oman elämäkokemuksensa ja/tai koulutuksensa kautta. Tällaisen tutkimuksen tulosten soveltamisesta käytäntöön ovat kärsineet ennen muuta afrikkalaiset, jotka »kantapään kautta» ovat oppineet, etteivät ne valintakriteerit, jotka pätevät teollistuneessa maailmassa, välttämättä sovellu sellaisinaan sovellettaviksi heidän pyrkimyksiensä edistämisessä.

Hans-Otto Sanon tutkimusraportti Nigerian elintarvikehuoltopoliitikasta ja sen ehdoista maassa noudatetun yleisen kehityspoliitiikan viitekehityksessä summaa selkeästi ne tekijät, joista johtuu maata koetteleva »elintarvikekriisi». Suurimmaksi syntipukiksi hän nimeää Biafran sodan ja 1970-luvun alkupuoliskolla Sahelin alueella vallinneen pitkäaikaisen kuivuuden lisäksi kehityspoliitiikan, joka on luonut maan ta-

louteen rakenteellisen vinoutuman. Tämä vinoutuma manifestoituu maatalouden taantumisena, investointien tehostomuutena ja ennen muuta öljyntuotannon ja teollisuuden painottumisena maatalouden kustannuksella maan kehityspoliitikassa. Tuttu havainto kehitysmaiden talouden koloniaalista perintöä olevasta vientiorientoituneisuudesta ja sen seuraamuksista tulee selvästi ja vankasti dokumentoituna esiin.

Sanon raportti esittelee itse asiassa lähes kaikki ns. modernisaatio-koulukuntaa kohtaan esitetyt syytökset oikeutettuina Nigerian tilanteen valossa. Keskitetyn hallinnon vahvistuminen, jonka »modernistit» ovat nähneet kehityksen kannalta positiivisena ilmiönä, saa Nigerian kehityksen eräiden piirteiden valossa selvän tuomion, joskin lienee painotettava sitä, että keskitetty ohjaus sinänsä ei liene ongelmien pääasiallinen syy, vaan ennemminkin sen sisällölliset piirteet ovat ne luoneet. Näihin sisällöllisiin piirteisiin kuuluvat olennaisina poliittikojen mieltymys suurimittaisiin ja kalliisiin kehitysprojekteihin, jotka heikosti suunniteltuina ja epäpätevin voimin toteutettuina tulevat entistäkin kalliimmiksi — elleivät suorastaan taloudellisesti tuottamattomiksi, kuten esim. vehnän viljelyprojektit, joiden tuottamattomuus tuli selväksi, kun havaittiin, ettei ko. vilja viihdy lainkaan koko maassa. Samoin näihin dysfunktionaalisiin piirteisiin kuuluu yleisesti tunnetun korruption ohella pääomien keskittäminen muualle kuin tuottajille ja tuottajien maankäyttöoikeuksien voimakas rajoittaminen. Nämä kaikki luonnollisesti ovat olleet heikentämässä maanviljelijäväestön motivaatiota pysyä elinkeinossaan. Kun samalla voimakas panostus teollistamiseen on lisännyt työvoimatarvetta kaupungeissa, maaseudun tyhjeneminen on ollut enemmän kuin luonnollinen, mikä entisestään on vaikeuttanut tilannetta. Vaikeasta elintarviketilanteesta selviäminen taas on edellyttänyt hallitukselta toimia, jotka ovat luoneet perustan kasvavalle taloudelliselle eriarvoisuudelle ja sitä kautta sosiaaliselle frustraatiolle — tyytymättömyydelle, joka edelleen kasvattaa maan ongelmia.

Raportin antama suositus on, että Nigeriassa ryhdyttäisiin aktiivisesti muutta-

maan yhteiskunnan rakennetta suuntaan, josta Rudebeck käyttää nimitystä »mobilisaatio-orientoitunut järjestelmä» ja jolle on ominaista jatkuva dialogi hallitsevien ja »lisäarvon tuottajien» välillä. Tähän Sanon mukaan kytkeytyy välttämättömyys instituoida uusi ideologinen orientaatio, joka heikentää perinteistä (?) nigerialaista sitoutumista liberalismiin.

Raportti on huolellista työtä ja empiirisesti vankka. Siinä esitettyihin kytkentöjen kuvauksiin on vaikea suhtautua epäillen. Sitä vastoin ne poliittiset johtopäätökset, joihin se päättyy, ovat summattavissa suositukseen välittömästä vallankumouksesta, joka tunnetusti on sekini kustannuksia aiheuttava kehityspoliittinen ratkaisu.

Yhtä vähän kuin Sanon raportti Nigeriasta, antaa Jens Haarløvin lyhyt raportti Etelä-Afrikan mustien työläisten ammattiyhdistystoiminnan luonteesta ja ehdoista mitään varsinaisesti uutta. Viimeksi mainitun arvioinnissa on toki kuitenkin huomattava, että ko. raportti on hyvin tiivistetty lyhennelmä laajemmasta tutkimuksesta, joten kritiikki riittävien perustelujen puutteesta saattaa varsinaista tutkimusta ajatellen olla aiheeton, joskin tiivistelmältäkin kaiketi voidaan edellyttää enemmän kuin pelkän induktion tasolle jäävää perustelua.

Haarløvin raportin perusteeksi on, että mustan ammattiyhdistysliikkeen luonteesta on tapahtunut 1970-luvulle tultaessa muutoksia, jotka ovat pakottaneet Etelä-Afrikan valkoisen vähemmistöhallituksen lieventämään politiikkaansa mustia kohtaan. Ammattiyhdistysliikkeen osalta huomattavimmat muutokset ovat olleet sen yhä selvempi irtisanoutuminen vallitsevasta poliittisesta järjestelmästä, politisoituminen ja kytkeytyminen entistä selvemmin vapautusliikkeeseen. Tähän on kytkeytynyt sen kannatuspohjan jatkuva kasvu ja siten poliittisen voiman lisääntyminen. Hallituksen politiikassa tapahtuneet muutokset taas manifestoituvat siinä, sanoo Haarløv, että väkivaltaiset repression muodot ovat väistymässä ja hallitus on pyrkimässä luomaan edellytyksiä yhteistyölle ja keskinäisen ymmärtämyksen syntymiselle. Ne harvat esimerkit, joita hän viimeksi mainitun väittämän tueksi antaa, eivät vakuuta ajatel-

taessa sitä härkämäisyyttä, jolla buurien jälkeläiset ovat esiintyneet. Pikemminkin lienee niin, että ulkoisen painostuksen peilossa muiden syiden ohella Etelä-Afrikan hallitus on kehitellyt hienovaraisempia kontrollin ja repression muotoja, joiden avulla ammattiyhdistysliikkeen kasvanutta voimaa on pyritty hajauttamaan ja neutraaloimaan. Bantustanien perustaminen on yksi esimerkki.

Haarløvin teksti on selkeää, mutta enemmän kuvailevaa kuin argumentoivaa. Varsin luonnollisista syistä — Etelä-Afrikan olot huomioon ottaen — se perustuu selkeästi luokka-analyysille ja viittaukset Luxemburgiin ja Leniniin luovat sen pääasiallisen teoreettisen pohjan. Sellaisenaan raportti antaa kuvan Etelä-Afrikan ammattiyhdistysliikkeen rakenteesta, kehityksestä ja tilasta ko. valtion erityisten olosuhteiden kehityksessä. Keskeisenä teoreettisena havaintona on se, että »apartheid»-politiikka sellaisenaan on omiaan vahvistamaan mustan väestöosan luokkatietoisuutta ja solidariteetin syntymisen perustaa. Vaikka ammattiyhdistysliike Etelä-Afrikassa ei olekaan aivan yhtenäinen — mikä osoittaa maan hallituksen ainakin osittain onnistuneen — seuraa tästä johtopäätös maan valkoisen hallinnon väistämättömästä tuhosta.

Yllä tarkastellut raportit ovat hyvä, joskaan eivät kaiketi edustava otos uusimmasta Afrikka-tutkimuksesta, jota nuorempi tutkijapolvi harrastaa. Puuttumatta enempää niiden sisältöön voidaan todeta niiden heijastavan tervettä siirtymää kohti konkreettisten ongelmien tarkastelua maailmaa syলেlevien yhteiskunta- ja kehitysfilosofisten ongelmien sijasta. Kehitysmaiden ihmisten ongelmat kun ovat ennen muuta konkreettisia.

Kari Nieminen